

Չինք կարծեր թէ այս կէտն ու-
շագործներէ չվրայեցնելու մեր խնդ-
րանքը պահանջվորութիւն համարուի:
Իզմիրցիին պիտի կրնար թերեւ,
ներկայ բացառիկ պարագայներու մէջ
քիչ մասելի նեղուելով, մատակարար-
քել իր հիւանդանոցը իր համաստ մի-
ջոցներով, որով ուղղակի օգնութեան
յոյսին չափ և անկէ ալ աւելի Ամե-
րիկեան աստեղագիտական դրո-
շին իր գլխութեան յարկին վրայ ծա-
ծանած տեսնելու հարատուութիւնն էր
որ կը յուսադէր և կը խանդավառէր
զինք, և իր մեծագոյն ցաւն այն էր
որ չպիտի կրնայ առիթն ունենալ իր
սրտին օտար միջավայրի մը մէջ եր-
թալ վայելելու այդ հաճոյքը:

Այլապէս չպիտի ուղէինք այսքան
խակ արտայայտուել այս մասին, պահե-
լու համար մեր ազգային արժանա-
պատուութիւնը և չենթարկուելու հա-
մար գերազգաժութեան մեղադրան-
քին:

ԶԱՐԵՆ ԳԱՎԷԶԱՆ

ԻԶՄԻՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՓՐԱՏԱՅ ԱՓՈԻՆՔԻ

Փ

ԴԵՊԻ ԽԱԶԵԼՈՒԹԻՒՆ

Իսլահէթէն ետքը թէ մեր խումբը
ինչ վիճակներու ենթարկուեցան, ու-
րոնք միւսան քանիներ փախչեցան:
Սողոմ Գոմարէ փախչողներու հանգա-
մանքներով յաջորդ հատուածին թող-
լով բանաւոր կը սեպեմ Օսմանիէի մէջ
գիշեր մը ինչպէս անցնելին պատկե-
րացնել և տեղին դաժան գոմարտա-
նին վերաբերումը հանդէպ մեր
խմբին:

Այն ինչ հասանք Օսմանիէ, այն
Օսմանիէն ուր կիլիկեան եղեռնին հայ
մտաւորականներու խումբ մը անողո-
քաբար և խժգժարար կը սպաննուին
մասնաւոր հրահանգներով մը պա-
տրաստուած ամբոխին կողմանէ, մեր
պահակները մեզ կ'առաջնորդեն ընդի-
տարիներին Արեւը մարք մտած էր,
մութ սեւ գիշեր մը, կծու ցուրտ մը
մթնոլորտը պատած. կը տրոփին մեր
բոլորին սրտերը «խորհուրդ մարդկան
խակ կամք Աստուծոյ լսելով» կը մխի-
թարէին զիրար: Շարունակական հըն-
հընդհանրէր՝ սպառած են մեր զօրեղ
կորովը, երկայն և տաժանագին ճամ-
բորդութիւնը, քայքայած մեր մար-
մինները, դողդողալէն իւրաքանչիւրն
մեզմէ շատեր անօթի, կը հարցնենք,
ինչ պիտի ուտենք այս գիշերուայ
մէջ և ո՞ւր պիտի գիշերենք:

Երբեմն երբեմն՝ ժամատարմա
նէփորի մը վերով՝ ժամատարմա
գումանասիրին մօտ երթալ և հրահան-
գուելը կը տեսնէինք: Ինչ կանցնի կը
դառնայ արդեօք, ինչ դաւաճանութիւն
կը սարքուի, շատերս մտածման խո-
րունկին մէջն էինք, սարսափներու
մէջ մտքերով անհանգիստ ելից ճամ-
բու մը վրայ կը խորհէինք: Մեզմէ
մէկքանիներ՝ համարձակութիւնը ու-
նեցան վերը գոմարտանին մօտ եր-
թալով պարզելու մեր վիճակը՝ թէ ա-
նօթիներ շատ կան մեջերս, թէ ա-
պուկելու տեղ չ'ենինք, նոյնիսկ ոչ
խակ բարձիկ մը: Տառապանքը մարդը
համարձակ կ'ընէ և անօթութիւնը՝
անվախճամարձակօրէն և անվախօրէն
վերը կ'ելենք ներկայանալ կը փա-
փաքինք գոմարտանին: Գոմարտանը
որ մեր էլիքազը ուշի ուշով քննած
էր, որ կողմերն և ինչ յանցանքներու
տակ տարագրուած ըլլալուն ծանօ-
թանալէ վերջ՝ իր ներկայութեան կ'ըն-
դունի մեզ և առաջին հարցումէն կը
հասկնանք թէ գոմարտանը ժամանա-
կին իզմիր ապրած և պաշտօնավա-
րած է:

Պրնք. Անգրակ թողածնան, Տօք-
Յակոբ Յովհաննէսեան, Ստեփան Նալ-
պանդեան և Կարապետ Պալեան հար-
ցաքննութեան և անձնական գիտակ-
ցութեան հետեւանքով՝ գոմարտանին
կողմանէ կը մատանիշուին և յաջորդ
առտու որ ճամբայ պիտի ելլէինք
յիշուած չորս պարտները ձեռնկապե-

ցին և պատուիրեց պահակ ճանտար-
մաներուն որ ուշագործ հետեւին մեզ
մասնաւորաբար կապուածները տղէկ
նայուին:

Գոմարտանը գիշերը հարցումի մի-
ջոցին պատմեց մեզ Բեամիլ փաշայի
որդի Սախաի օրերուն հայ տղոց ձեռ-
բախտութիւնը, գիտցուց թէ իզմիրի
մէջ պատահած սոմարի գէպէն մը
սպիւր լանտարնութեամբ էին, յիշեցուց
Խորէնի կախաղանին գէպէն և այս
բոլորը յիշեցնելէ ետք հարցուց թէ
Թոքաճեան ըստածը իմ գիտցած թո-
քաճեանը և միւսները իրենց կարգին
անոնք չ'են: Քանի այս պատմութիւն-
ները կ'ընէր լիզապատառ, սարսափի
ապաւորութեան տակ սոմարութեանը
վերջին կ'ապաւիրեք, ինչ որ չ'ուշա-
ցուց և այսպէս արտայայտուեցաւ, խո-
թու և ցասկոտ գէմքով մը «այս գի-
շերը հոս կ'անցնէք և առաւօտուն
կը պատրաստուինք մեկնելու»: Վա-
խերէս չի կրցանք անօթի-րլլալինս
յայտնել և գիշերելու յարմար տեղ մը
ցոյց տալին ալ չ'ուղեցինք պարզել:
Վախնալով որ գուցէ մեր խնդրանք-
ները գէշ և յոռի հետեւանք ունենան:
Ինքը գնաց խաղող քուն մը քնանա-
լու իսկ մեք կրնաք երեսակայել թէ
ինչ քունով քնացանք: Իւրաքանչիւրս
մէջ մէկ բաժակ թոյն ըմպած աչքեր-
նիս փակել կ'ուղէինք, բայց առաջ,
քունն ալ կը թռէր մեր աչքերէն և
մեք մայրէս բոլոր գիշերը կ'զլլուած
վրայ վրայի կ'երկնանք առանց քու-
նի, մտածելով միշտ տխուր միշտ
յոռին: Պող քրտինք մը շատերէն
սկսած էր դուրս գալ՝ մահամբձ հի-
ւանդներու պատահածի նման: Քանի
մը սնտուկներ պարագ որ մեր քովիկը
կային այդ սնտուկները քով քովի
գնելով ոմանք վրանին և ոմանք,
ընդ որս և ես՝ սնտուկներուն մէջովը
եթէ պտտապարուել կրնայինք թակ,
պտտապարուեցանք այդ գիշերը, իսկ
միւսները՝ մեր ընկերները աքորտն-
քին, այդպէս բացը՝ ցուրտին երկր-
ցան:

Առաւօտ էր, ոտքի էլինք վայրկեան
մը առաջ մեկնել կուզէնք, հիւանդ և
ծեր ընկերներու համար կառք կու-
զենք չիկայ կրսին. միայն հատ մը գո-
մէշի կառքերէն՝ կը վարձեք հիւանդ-
ներուն համար կրսին մեզ առաջնորդող
պահակները: Շատ լաւ, վարձենք ու-
մեն գնով մեր հիւանդ և տկար հի-
ւանդները պէտք են մեզի հետ ըլլալ
և ոմանք անոնց հետը Չափազանց
սուղ զինով կառքը կը վարձուի հի-
ւանդ և տկարները մէջը կը մտնեն և
բոլորս մէկ ճամբայ կ'ելլենք անիծելով
այդ վայրը, անիծելով այդ գոմարտա-
նը, որ մեզ կրկին գժարադութեան
կ'առաջնորդէր մեր ընկերներէն չորին
ձեռնակապուելովը և մնացորդներ-
նուս և անոնց համար պատուիրանք-
ներ արձակելով թէ «ուշագիր ըլլան»
որ չի փախչինք:

Քարէ և երկաթեայ չէին մեր մար-
մինները, մեք ալ մաի կտորներ էինք
արիւն կը կրէինք և արիւնէն աւելի
հոգիներ մը ունէինք: Որքան քաղցր
էին այդ հոգիները Օր մը վայրկեան
մը չեղաւ և չորանջացինք ծած ըլ-
լալնուս համար, երբէք չ'անդրեցինք
մահը, այս այն մահը որ այսպէս դառ-
նօրէն ու թշուառօրէն սպրկէն լա-
ւագոյնն էր, սակայն ոչ մէկ ընպէ
մտքերէն չ'անցուցինք թէ կրնար ըլ-
լալ որ մեռնէինք: Մահը չէինք փն-
տել և չէին երազեր, ապրիւ կը սի-
րէինք այդպէս չարարուած թող ըլ-
լար, ապրիւ կ'ուզէինք՝ տեսնելու հա-
մար մեր ետեւը մնացողներուն հետ
հայուն փառքի հասնելուն օրը՝ հա-
յութեան արիւնին հետ դահիճներուն
անկման տխրատեսն ըլլալու:

Այսպէս տկուանիս սեղմած ամբողջ
օր ու կէս քայքայինք, ցեխերուն մէ-
ջէն, ցուրտին մէջ հետիոտն մինչեւ
որ հասանք Իսլահէին:

Իսլահէին հայութեան երկրորդ թը-
րանսիթի վայրէ և եղած, ուրկէ՝ ալ
անցնողները կամ Տէր զօրի ճամբան
էր որ պիտի մեռնէին և կամ Տիգրա-

սիերայի անապատները, եթէ երբէք
չի կարնար անցողը մը առիթէն օգ-
տուելով փախչիլ խմբէն, Իսլահէին,
Պաղտատի երկաթուղիին կայարաննե-
րէն մին՝ իր անկերպարան վիճակովը
և առաջնորդող պահակ ժանտարմա-
նիւս կաշառակերութիւնը բաւական
մեծ կակ թիւով հայութիւն մը այդ
չ'ընանին մէջ ապրելուն գիւրութիւն-
ները ստեղծած է: Իրկաթուղիին Տէ-
գովիլի գիծը նոր էր որ կը պատրաս-
տուէր, գործաւորի նեղութեան մէջ կը
գտնուէր գերման վարչութիւնը: Մեզ-
մէ առաջ անցնողներէն մեծ մաս մը
կրցած էին վարչական այդ հովանիին
տակ ապաստանիլ. ոմանք իրենց սի-
րակցորդներով և ոմանք առանձինն,
ոմանք Միւլէտ կամ Նանի տնունին
տակ իսկ ոմանք բուն իրենց տնուն-
ներովը:

Մեզմէ առաջ անցնողներէն ոմանք
վարչական գործերու մէջ կարեւոր
դիրքեր գրաւած ըլլալուն համար
հետզհետէ անցնող հայերէն անոնք որ
կրցած են խումբէն մէջէն խուսափե-
լով անոնցմէ մէկուն յանձնուիլ, այդ-
պիսիներուն ապրելու տեղ ու հոց
հայթայթած են. գործի տեղաւորած
են և գործաւորներ սպրած են, հա-
րուստներ, վաճառականներ, մտաւո-
րականներ և ուսանողներ՝ իսկ իր
գործաւորութիւնը քնքուշ մայրեր, ու
օրիորդներ՝ գէնպիւնեքով օրերով քար
ու հող կրած են արեւին տակ՝ ցուր-
տին ու ցեխին մէջ, հեւալէն ու քրտ-
նելէն: Տեսնել պէտք էիք թէ այդ
տանջանքի օրերը ինչպէս կը տանէին,
փղքտուած լաթերու մէջ պահուրտած
մարդու հոգիներ, պարզապէս սպրիւ
ուզելու համար:

ՄՍԷՐ

Ազգային Անցուղարձ

Ազգ. Կեդր. որբանոցի վարչութիւ-
նը իրեն անդամակից ընտրած է Պ.
Խոսրով Գալստեան, երկտասարդ ոյժ
մը, որմէ տարակոյս չունինք թէ՛ մե-
ծապէս պիտի օգտուի որբանոցը, ո-
րովհետեւ Պ. Խ. Գալստեան իր անձ-
նուէր ջանքերով պիտի աշխատի այդ
նուիրական հաստատութեան իր ու-
սանք բերել:

Օր մը առաջ գրած էինք գէնք
և պայթուցիկներու առթիւ, անգամ
մըն ալ յարմար կը դատենք այս մա-
սին քանի մը առջ նուիրել, յիշեցնե-
լու համար հասարակութեան թէ այդ
սովորութիւնն չափազանց տգեղ տպա-
ւորութիւն մը կ'իթողու համաձայնա-
կաններու և մանաւանդ անգլիացւոց և
ֆրանսացւոց վրայ, անոնցմէ ազդեցիկ
մէկը, որ տեղւոյս մէջ պաշտօն մը
ունի, լսած ըլլալով տեղւոյս մէջ
Չատիկ առթիւ ի գործ դրուած այդ
սովորութիւնն, անցեալ օր իր զօր-
մանքն յայտնած է և հարցում ուղ-
ղած թէ հայերն ալ այդ սովորութիւնն
ունին: Ընթերցողին կ'իթողու խոր-
հիլ խօսակցութեան առարկայ եղող
անձին չիփթութիւնն որ սակայն յա-
ջողած է անմիջապէս պատրաստումը
սովորութիւնը լռեցնելու լսելու թէ՛ հա-
յերն հակակիր աչօք դիտած են միշտ
այդ օտարօտի սովորութեանը:

ՎԵՐՋԻՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Կ. Պօլիս, 19 Ապրիլ 1919

Որոշուած է Անատոլիոյ մէջ Եւրոպական դրութեամբ չարժակա՝ տուներ
չինել բնակութիւն չունեցող ժողովուրդին: Տոպրուճագիները պիտի բնակին
Գոնիարի դաշտին մէջ:

— Անատոլիոյ զրկուած յանձնաժողովը երէկ Պրուսա հասած է, ուր մեծ
ընդունելութեանց արժանացած է:

— Քէմալի յուղարկաւորութեան առթիւ ցոյցեր կատարողները ձերբակալ-
ուած են Գոսուր - գիւղէն և Պօլիս:

— Համաձայնականները պարէն չափի տան Ռուսաստանի որպէս զի
Պօլշէվիզմութիւնը չզօրանան:

— Եպարգոսը յայտարարած է որ Թուրքիա հրաւիրուած ըլլալով հաշտ-
համաժողովին, զահլիճը կ'ապարտատուի Թուրքիոյ շահերը պաշտպանելու:

— Օսմ. պատուիրակները պատրաստուած են մեկնելու Բարիզ: Կապասն
որ Համաձայնականք պաշտօնապէս հրաւիրէ զիրենք:

— Չորսերու ժողովը որոշած է պատերազմի պատասխանատուներու պատ-
ժուելը:

— Յաւօք կ'տեղեկանանք թէ Տօք-
Ս. Ժամկոչեան որ հիւանդանոցի վի-
րաբուժական ճիւղին հոգատարութիւնն
ստանձնած էր, երէկ հոգաբարձու-
թեան տուած է իր հրաժարականն
նկատելով որ այդ չէնքին ներկայ
պայմաններուն մէջ կարելի չէ վիրա-
բուժական օրէնք գործողութիւն իրործ
գնել: Այս հրաժարականին պատճառ-
ներուն մանրամասնութեանց վրայ ա-
ւելի ծանրանալ չենք ուզեր գէթ առ-
այժմ:

— «Դաշինք» ի միջոցաւ զանազան
հաստատութեանց նուիրատուութիւն-
ներ ընողներէ կ'անդուր խմբապետ-
թեանն ստանալ իրենց ընկալազրեքը,
որովհետեւ անոնք կ'ման մեր քով և
փնտաղ հարցնող չգտնուի և յայտնի
ըլլալով որ խմբապետուն մը արդէն
չափէն աւելի թղթերու գէղերով
ծանրաբեռնեալ կ'ըլլայ, մեզի փրկեն,
գէթ, մեզի չպատկանած թղթերու
տրձակէ մը:

— Կ'անդուրի մեզմէ հրատարակել
հետեւեալը «Տարագրելոց պատասպարա-
նէն հինգշաբթի օր կ. ե. ժ. 3ին ա-
տենները Մուրատ Պօղոսեան անուն
Մանիսացի օրը մը կորսուած է, կը
խնդրուի տեսնողներէն կամ գտնող-
ներէն տանիլ յանձնել տարագրելոց
յանձնաժողովոյ պատասպարանը էլմաս-
եան փողոց, նախկին որբանոցին
չէնքը»:

— Ազգ. կեդ. որբանոցի կ'ուրիւն
Պ. Խոսրով Գալստեան 2 ո. Պ. Յա-
րութիւն Նիվչիւրիեանի մահուան առ-
թիւ (գ. խ.):

— Պ. Սարգիս Պօլուպեան Հայ-
կական դատի պաշտպաններէն Ես-
գուպ Արթին փաշայի մահուան առթիւ
կ'ուրիւն տարագրելոց 2 և որբերու
յանձնաժողովին (3) 1 ո. (գ. խ.):

— Իւրի Տիկին Մարիամ Տառուր-
եան ազգ. կեդր. որբանոցի 3 ո. իր
ամուսնոյն մահուան քառասունքին առ-
թիւ (գ. խ.):

Նիվչիւրիեան ընտանիքը չափա-
զանց ընկճուած իր պետին, Տիար
Յարութիւն Նիվչիւրիեանի յանկար-
ծաստ մահուան ծանր հարուածին
տակ, կը խնդրէ ծանօթներէ և բարե-
կամենքէ՝ առայժմ յետաձգել իրենց
ցաւակցական այցելութիւնները:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ			
ԱՆԱԳ ՏԱՔՐՈՒ ԺԱՄԵԳՈՒԹԵԱՆՑ			
Ապրիլ	Միջ.	Առաւօտ	Ժամը
» 19	Շբ.	Առաւօտ	8
» » »	Երեկոյ Ս.	պատարագ	4
» 20	Կիր.	Ս. ՉՅՏԻԿ առաւօտ	6
» » »	Ս. պատարագ		9.30
» » Բշ.	Յիշատակ մեռելոց		
ազգ. գերեզմանատան			9

ՀԵԼՎԵՑԻՍ
ՀՐԴԵԼԻ ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ
ԱՊԱՀՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Հաստատուած 1861 թ.
Անմիջական հատուցում վնասուց
և նպատաւոր պայմաններ
Ընդհ. Ներկայացուցիչ Իզմիր
50—20 ԱԻՆՏԻՔԵԱՆ ԵՂԱՐԱՔ